

שלך לפניך. ואם לאו חייב להעמיד לו חמור. ופרכינן, לפי המתבאר, שכל הברייתא דברי רבי שמעון בן אלעזר היא, תיקשי: ומי מצית מוקמת לן את הרישא של הברייתא, כרבי שמעון בן אלעזר? והא קתני ברישא של הברייתא: "השובר את החמור והבריקה או שנשתטתה, אומר לו השובר, הרי שלך לפניך".

ואילו רבי שמעון בן אלעזר אמר במקום אחר: השובר את החמור לרכוב עליה והבריקה, או שנשתטתה, חייב המשכיר להעמיד לו חמור אחר.

ואם כך, אי אפשר לבאר שכל הברייתא מדברי רבי שמעון בן אלעזר היא, שהרי הוא עצמו אמר שאם הבריקה מעמיד לו חמור אחר, שלא כמבואר בברייתא.

ומתרצינן: אמר רבה בר רב הונא, אין לדמות בין הברייתא לדברי רבי שמעון בן אלעזר אלו, כיון שרבי שמעון בן אלעזר אומר את דינו "חייב להעמיד לו חמור אחר", דוקא אם שכר את החמור לרכוב עליו.

וזה שאני, משום שאי אפשר לרכוב על חמור עיוור. אבל בברייתא מדובר ששכרה למשא, ויכול להוליכה בדרכים אף אם

שמעון בן אלעזר דקאי בוותי? אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר!

ולפי זה מתבאר, שדעת תנא קמא כרב, ואילו רבי שמעון בן אלעזר סובר כשמואל.

אי בעית אימא, אין להקשות מהברייתא על שמואל, אלא יתכן לפרש שאכן אין שתי דעות בברייתא, אלא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא.

וחסורא מיחסרא, והכי קתני:

השובר את החמור והבריקה, או נשתטת הבהמה, אומר לו המשכיר: הרי שלך לפניך.

אבל מתה הבהמה או שנעשית אנגריא, חייב המשכיר להעמיד לו חמור.

במה דברים אמורים, דוקא אם שלא בדרך הליכתה ניטלה ממנו הבהמה.

אבל ניטלה בדרך הליכתה, היינו בדרך שבה חפץ השובר ללכת מתחילה, הולכים עימה עתה עבדי המלך שנטלוה, אומר לו המשכיר: הרי שלך לפניך, הרי יכול אתה ללכת אחריהם, ואחר זמן מועט ישיבוה לך.

עט-א דברי רבי שמעון בן אלעזר.

שהיה רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם בדרך הילוכה ניטלה, אומר לו המשכיר הרי

המלך, ורק משום שמצאוה בדרכם לקחיה עמם, אומר לו הרי שלך לפניך, כיון שמחמת השובר נלקחה. וזהו הביאור אם בדרך הליכתו, שמחמת הליכתו נלקחה. אכן אם היו מחפשים אחריה אפילו בבית המשכיר, חייב להעמיד לו אחרת שהרי מחמת נלקחה.

דברי התוספות, שבאנגריא חוזרת יכול לעשות מלאכתו כשתחזור, ואם תחזור בתום ימי שכירות לא יוכל כבר לעשות מלאכתו, ומשום כך חייב להעמיד לו חמור אחר. אכן דעת רבינו חננאל [הובא בתוספות ד"ה א] שאם כשהיתה הבהמה בבית המשכיר לא היתה נלקחת לעבודת

עיוורת היא.

אמר רב פפא: ואפילו למשא, אם שכרה בכדי לשאת עליה כלי זכוכית שמועדים להשבר, בלרכוב עליה דמי. (77)

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: השוכר את החמור בכדי לרכוב עליה, ומתה לו החמור כשהיה בחצי הדרך, באמצע הדרך, המובילה למקום אליו ביקש להגיע, נותן לו השוכר למשכיר שברו של חצי הדרך, כלומר, שכר הדרך שרכב עליה עד שמתה.

ואין לו לשוכר עליו על המשכיר, אלא תרעומת על כך שהשכיר לו חמור כחוש.

והוינן בה: **היכי דמי?**

אי דשכיח במקום בה מתה הבהמה, חמורים אחרים **לאגורי**, לשכור, אם כן, **תרעומת מאי עבידתיה?** אין לו אפילו להתרעם עליו, אלא ישכור חמור אחר וימשיך בדרכו.

אי דלא שכיח באותו מקום **לאגורי** חמורים אחרים, אם כן לא רק תרעומת יש לו עליו, אלא אפילו **אגרא**, דמי חצי דרך, **בעי**

למיתב ליה! שהרי לא הועיל לו כלום בחמור זה, שהרי לא חפץ להגיע למקום זה.

ומפרשינן: **לעולם**, אכן מדובר שמתה במקום **דלא שכיח לאגורי** חמור אחר. ומה שחייב לשלם לו דמי חצי הדרך, הוא **משום דאמר ליה המשכיר לשוכר:** אילו **בעית מתחילה למיתבי עד הכא**, וכי **לאו אגרא בעית למיתב?** אם כן הרווחת מעט במה שלכל הפחות התקרבת למחוז חפצך. (78)

והוינן בה: **היכי דמי** שאין לו על המשכיר אלא תרעומת, ואין חייב המשכיר לשכור לו חמור אחר.

אי דאמר ליה בשעה שהשכיר לו את החמור, הריני משכיר לך חמור **"סתם"**, היינו, שלא נתחייב לו חמור מסוים, אם כן, **הא חייב להעמיד לו חמור אחר!** כיון שלא השכיר לו חמור מסוים, ולכן לא חלה השכירות דוקא על חמור זה, ולא נתבטלה השכירות אף לאחר שמת.

ולכן, **אם יש ברמיה** של הנבילה **ליקה**, לקנות בהם חמור אחר, **יקח**, וימשיך עמו בדרכו, ולמה אין לו עליו אלא תרעומת? (79)

סייעו להגיע למחוז חפצו שהרי במקום זה לא ימצא חמור אחר לשכור, וצריך הוא לשוב על עקבותיו או להמתין זמן רב? ותירצו, שאכן מדובר שיכול למצוא במקום זה חמור אחר, אלא שעליו לשוכרו בדמים מרובים, ואם כן הועיל לו שהרי הוליתו מחצית הדרך. עוד תרצו התוספות, שמדובר באופן שיכול למכור סחורתו אף במקום זה, ואינו צריך להמשיך בדרכו למקום אליו חפץ להגיע בתחילה.

79. בדף קג. מבואר, שאם השכיר לו בית ונפל,

77. דעת הרמב"ם [שכירות פ"ה ה"א] שגם לגבי "אנגריא" ו"חלתה" נאמרו חילוקים אלו [לרכוב, וכלי זכוכית]. אבל הראב"ד שם כתב, דדוקא אם נשתתית הבהמה, נאמרו חילוקים אלו. וכתב המגיד משנה שהראב"ד לא גרס "והבריקה". אבל לגרסא שלנו, אם הבריקה גם כן יש לחלק בין אם שכרה לרכב עליה או שכרה למשא.

78. מקשים התוספות, איזו טענה היא זו, הרי מדובר שלא רצה השוכר להגיע למקום זה אלא למקום אחר, ולא הועיל לו דבר, ואפילו לא

ושמואל סבר, מכלינן קרנא אף זה נתחייב.

בפרק איזו נשך [סז ב] נתבאר שישנו אופן בו ממשכן הלוה שדהו למלוה, והדבר משמש לפרעון החוב. והוא, כאשר נותן הלווה למלוה את הזכות ליטול את פירות השדה במשך כמה שנים תמורת החוב, ולאחר אותם שנים, חוזרת השדה לבעלים ופטור מלשלם חובו.

ועתה דנה הגמרא, אם יבש האילן בתוך אותם שנים ואינו מוציא פירות, מה יעשו.

מיתיבי לרב, שאמר לא מכלינן קרנא, ממה ששינונו:

יבש האילן בתוך אותם שנים, או **נקצין** ואינו מוציא פירות, **שניהם**, הלווה והמלוה, **אסורים בו**, לבקע ממנו עצים להסקה לעצמם.

שהרי אם יבקע ממנו הלווה, יפסיד המלוה, שלא יוכל יותר לגבות ממנו את חובו.

ואם יבקע ממנו המלוה, יפסיד הלווה, שהרי לא יחזור אליו בתום שנות המשכון.

ביצד יעשה? ילקח בו, יבקע המלווה את האילן, וימכור את העצים, ויקח בדמי

ומבארת הגמרא: **לא צריכא**, אכן מדובר **בשאינן בדמיה** של נבילה ליקח, לקנות חמור אחר.

ומקשה הגמרא: אף אם אין בדמיה לקנות אחר, **אם יש בדמיה** של נבילה **לשכור** חמור אחר, **ישכור**, וימשיך עמו בדרכו.

ומתצינן: **רב לטעמיה**.

דאמר רב, אף שחייב המשכיר להעמיד לו אחר, מכל מקום **לא מכלינן קרנא**. כלומר, דוקא אם יכול בדמי הנבילה לקנות אחר, חייב המשכיר לעשות כן. אבל לשכור לו אחר, אינו חייב. כיון שאם ישכור, יכלה ממונו בדמי השכירות, וזה לא נתחייב לו.

דאתמר, השובר את החמור, ומתה לו בחצי הדרך, כמבואר לעיל, **אמר רב, אם יש בדמיה של נבילה ליקח לקנות חמור אחר, יקח**. אבל אם יש בדמיה רק כדי **לשכור, אל ישכור**.

ושמואל אמר, אף אם יש בדמי הנבילה רק כדי לשכור ישכור.

ומפרשינן: **במאי קמיפלגי רב ושמואל?**

רב סבר, לא מכלינן קרנא, כיון שלכלות ממונו לא נתחייב לו.

מוכר לך, לא נשתעבד לו אלא שאם יבנה את הבית ישלים לו שכירותו. אבל בחמור נשתעבד לו למוכרו וליקח בדמיו אחר, ולכן אם יש בדמיו ליקח, יקח. והר"ן תירץ, דחמור קרוי חמור בין אם חי הוא ובין אם מת, ולכן אף שמת לא פקע שעבודו. אבל בית שנפל לא קרוי בית, ומשום כך פקעה שכירותו. והאור שמח [שכירות פ"ה ה"ב] ביאר באופן אחר, שלא

אם אמר לו בתחילה בית זה אני משכיר לך, אין לו לשוכר על המשכיר כלום. מקשים הראשונים, למה שם לא מחלקת הגמרא בין אם יש בדמי האבנים והקרקע ליקח בית אחר ובין אם לאו? מתרצים התוספות: שחמור שמת עומד לימכר ולקנות בדמיו אחר. אבל בית אינו עומד לימכר, אלא דרך העולם לבנותו כבתחילה באותו מקום ובאותן אבנים, ולכן אם אמר לו בית זה אני

העצים, קרקע.

והוא, המלוה, אוכל ממנה פירות, עד דמי החוב.

ומכאן מקשה הגמרא לרב:

והא הכא, אם יקנה בדמיו קרקע, כיון דכי מטי לכשתגיע שנת היובל, קא הדרא, תחזור אותה ארעא למרה, כדין חזרת קרקעות לבעליהן ביובל, (80) וקא כליא קרנא! שהרי בהגיע היובל, יוותר הלווה ללא הקרקע, וללא עציו! (81)

ומתריצינן: הכא במאי עסקינן, דזבין ליה, שמוכר המלווה את אותה הקרקע שקונה בדמי העצים, לשיתין שנין, לששים שנה. וכיון שמכרה לזמן קצוב, ואותו הזמן מסתיים רק לאחר היובל, לא חוזרת הקרקע לבעליה ביובל, ולא מכליא קרנא.

דאמר רב חסדא אמר רב קטינא: מנין למוכר שדהו לשישים שנה, שאינה חוזרת

ביובל?

שנאמר [בטעם חזרת הקרקעות לבעליהן] "והארץ לא תמוכר לצמיתות" [לעולם].

כלומר, דין יובל נאמר במי שאם אין שם יובל, נצמתת.

ואם כן, אף כאן מדובר שמוכר לשישים שנה, ולכן אינה חוזרת ביובל.

ומקשה הגמרא: מה יועיל בזה שיקנה לשישים שנה? סוף סוף, לכי ממו שיתין שנין, קא הדרא ארעא למרה, שהרי קנה אותה רק לשישים שנה, וקא כליא קרנא — לאחר שישים שנה יוותר בלא עציו, ובלא הקרקע! (82)

ומתריצינן: אלא, הכא במאי עסקינן, זה ששנינו "ילקח בהם קרקע", הוא בזמן שאין היובל נוהג. ולכן תשאר הקרקע ביד הלווה לעולם. (83)

כל כך מוכר לו לא חשיב כילוי קרנא והחכמת שלמה כתב באופן דומה, דקא סלקא דעתך כיון שיספיק הלווה להנות מהשדה כמה שנים אחר תום שנות המשכון, לא חשיב כילוי קרנא. וכשמקשה הגמרא סוף סוף וכו', סוברת גמרא שגם זה כילוי קרנא הוא. ובטעם הדבר ביארו האחרונים, דבתחילה סברה הגמרא "לא מכלינן קרנא" הוא כעין תנאי בין הלווה למלוה שיחזיר לו את חמורו בתום השכירות, ואם כן אם החזירו לו אפילו ליום אחד כבר נתקיים תנאו, ולמסקנת הגמרא זוהי תקנה לטובת הלווה שלא יכלה ממונו, ולכן יקח בדמיו קרקע דוקא אם תשאר השדה בידו לעולם.

83. כתב הרשב"א, דמדלא העמידוה אף בזמן שהיובל נוהג, ובמקרה שמתנה עם המוכר לא

אמרו רב ושמואל את דינם אלא אם מת בחצי הדרך. אבל אם מת בביתו לא יקח בדמיו אחר, ובית שנפל הוא כחמור שמת בבית השוכר.

80. כמו שכתוב "וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחת תשובו" וכו' "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" [ויקרא כה].

81. לכאורה אפשר לבאר, דרב לא אמר לא מכלינן קרנא אלא במקום שאפשר לתקן באופן אחר. אבל במקום שאין תקנה אחרת, יתכן שגם לרב מכלינן קרנא? [רבי עקיבא איגר]

82. כתבו התוספות: "קס"ד, כיון דלזמן ארוך

ומוסיפה הגמרא, ואומרת:

הבא נמי מפתברא, כדברי רב, שלא מכלינן קרקע.

דאי סלקא דעתך שאכן מדובר בזמן שהיובל נהג, ומכלינן קרנא [כשקונה קרקע, וחוזרת לבעליה ביובל], אם כן, למה ימכור את העצים ויקנה בדמיהם קרקע?

נצלחיה לציבי, יבקע המלוה את העצים, ונשקליה, יקחם לעצמו, להסקה, וכדומה! ?

ומפרשין: **אי משום הא**, רוצה אתה להוכיח נגד דברי שמואל, ולומר שמוכח מכאן שלא מכלינן קרנא, **לא קשיא!**

כי יתכן, שתקנו חכמים שילקח בהם קרקע דוקא, משום שזמנין דשלמו שני משכנתא מקמי יובל, ולכן עדיף לקנות קרקע, שאז יוכל גם הלווה להנות ממנה כמה שנים עד היובל.

אבל אם יקח המלוה את העצים עצמם, לא יהנה הלווה מהם כלל.

אי נמי, יתכן דמטו ליה ללווה זוזי, שיבואו לידי הלווה מעות ברבות השנים, ופריק לה, ויפדה את הקרקע מיד המלוה **ארבע וחמש שנין מקמי יובל**, ויוכל אף הוא להנות ממנה כמה שנים.

תנו רבנן: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך,

רבי נתן אומר: אם נתן השוכר למשכיר את דמי שכירות הספינה או חלקם, **לא יטול** אותם השוכר בחזרה.

ואם לא נתן את דמי השכירות, **לא יתן כלל**, אף לא דמי חצי הדרך.

והוינן בה: **היכי דמי?**

אילימא שכאשר שכרה, הזכיר בדבריו **ספינה זו**, ולגבי היין [שאותו חפץ להוליך בספינה] מדובר שלא אמר לו רצוני לשוכרה כדי להוליך יין זה דוקא, אלא אמר יין "סתם", אם כן, אף אם נתן לו את דמי השכירות, **אמאי** לא יטול אותם בחזרה?

נימא ליה שוכר למשכיר: **הב לי ספינתא, דאנא מיייתינא המרא!**

כלומר, יטען השוכר, הרי לא נתבטלה השכירות בטביעת הספינה, אלא עליך להוציא את הספינה ממצולות ים, ואני אביא יין אחר להוליך בה [ואין יכול המשכיר לשכור לו ספינה אחרת, שהרי לא שכר ממנו אלא ספינה זו].

וכיון שאינו יכול לעשות כן, ישיב לו את מעותיו.

אלא, בהכרח, מדובר, שכאשר שכר ממנו, היה זה **בספינה סתם**, שלא שכר ממנו ספינה זו דוקא, ויין זה, שאמר לו, הריני שוכר להוליך בה יין זה דוקא,

אם כן, אף אם **לא נתן** לו עדיין את דמי

דחה ראייה זו, שסוגין אליבא דרב הסוכר אין אדם מתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבממון ולא רק באיסורים [עיי' דף נא]..

אחזיר לך קרקע זו ביובל, מוכח שלא מועיל תנאי ביובל. והטעם מדכתיב "כי לי כל הארץ" ואין אדם מתנה על דבר שאינו שלו. והרמב"ן

שכר ממנו את הספינה, ולכן אינו יכול להוליך בה יין אחר, שלזה לא שכרה, ומשום כך נחשב השוכר כמעכב השכירות מלהתבצע.⁽⁸⁵⁾

אמר רב פפא: אכן לא משכחת לה לדינו של רבי נתן, אלא בספינה זו ויין זה. שאז שניהם מעכבים את ביצוע השכירות: המשכיר, ספינתו הטבועה בלב ים, והשוכר, יינו אבד.

ומשום כך יד התובע על התחונה, ומי שהכסף בידו אינו חייב לחברו דבר.⁽⁸⁶⁾

השכירות, אמאי לא יתן? הרי השוכר אינו יכול לקיים תנאו, שהרי שכרה להוליך בה יין זה דוקא!

נימא ליה משכיר לשוכר: הב לי ההוא המרא שרצית להוליך בספינתי, ואנא מייתינא ספינתא אחרת.

שהרי לא שכר ממנו דוקא ספינה זו. וכיון שאינו מביא יינו. ישלם.⁽⁸⁴⁾

[ויש להוסיף: מה שאמר לו ביין זה, אינו סיפור בעלמא, אלא שדוקא לצורך פעולה זו

והדברים טעונים ביאור למה יתחייב השוכר בנוזקי בעל הספינה? מבאר החזון איש [ב"ק סימן כ"ג אות י"ב]: דבכל שכירות ספינה או חמור כלולה אחריות אונסין, דכל הדרכים בחזקת סנה, ולכן חייב לשלם לו שכרו כאילו נתקיימה השכירות, ומכל מקום אינו נוטל אלא כפועל בטל, משום ששמין לו כמה יסכים לפחות משכרו וליבטל ממלאכתו [כדלעיל עו ב] וכתב המהר"ם מרוטנבורג, [הובא במרדכי סימן שמ"ה] שאם שכר בית לזמן מסוים ומת בתוך הזמן, אין היורשים חייבים לשלם אלא כפי הזמן שדר בו השוכר, שהרי שם לא ניזק המשכיר ודינו כאונס שלא היה על השוכר לידע, והוא פסידא דמשכיר. והרשב"א [הובא בשו"ע חו"מ של"ד] חולק וסבר דחייבים היורשים לשלם, ומבאר החזון איש, שאף הרשב"א לא חולק על דברי התוספות, אלא דחלוק דין פועל משכירות בית. בית נחשב כביתו של השוכר לזמן השכירות בין אם ישתמש בו ובין אם לאו. אבל פועל אינו שכירו אלא כשעושה במלאכתו, ומשום כך בבית לא בטלה השכירות כשמת השוכר.

86. מקשים התוספות, למה ישלם לו את כל

84. ודקדק מכאן הרמ"ה, "מי ששוכר חמור או ספינה למשא ידוע, אין יכול לשנות למשא אחר אפילו אינו כבד ממנו." [טור חו"מ סימן שיא]. אבל הרמב"ן כתב, דוקא כאן שיש לו רווח מכך, רשאי בעל הספינה לעכב. אבל בעלמא אין לו לעכב על השוכר אלא אם כן רוצה השוכר להטעינה במשא כבד ממה שסיכמו בתחילה. מבאר הסמ"ע [שי"א ס"ק ב'] דבעצם מודה הרמב"ן לדעת הרמ"ה, אלא שהוסיף שאם אין לו רווח בזה מידת סדום היא לעכב עליו, וכופין על מידת סדום. אכן הש"ך חולק, דדוקא אם טבעה גם הספינה, רשאי המשכיר לטעון אינו חייב לשכור ספינה אחרת כיון שהיין אינו בעולם. אבל אם הספינה קיימת, טוען עליה השוכר יין אחר ואין המשכיר רשאי לעכב.

85. מקשים התוספות: למה יתן לו שכר חצי הדרך שלא הלך, ואפילו כפועל בטל, הרי נתבאר לעיל [עז]. שאם לא היה על בעל הבית לדעת דאתא מיטרא, פסידא דפועלים, וכן כל אונס שלא היה לו לשוכר לידע יותר מפועלים? מתרצים התוספות: דוקא שם שלא ניזוקו הפועלים כלום לא משלם שכרם. אבל כאן שטבעה ספינתו נוטל שכרו כפועל בטל.